

УДК 929.52Рил:929.253(477-25)

КОВАЛЕНКО РЕНА

головний спеціаліст відділу використання інформації документів Державного архіву Київської області. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4081-1935>

KOVALENKO RENA

a chief specialist of the Document Information Use Department of State Archives of Kyiv Region. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4081-1935>

Бібліографічний опис:

Коваленко, Р. (2020) Від Іосифа до Максима: історія роду Рильських у документах Державного архіву Київської області. *Народна творчість та етнологія*, 5/6 (387/388), 88–97.

Kovalenko, R. (2020) From Józef to Maksym: A History of the Rylskiy Family Mirrored in Documents of the State Archives of Kyiv Region. *Folk Art and Ethnology*, 5/6 (387/388), 88–97.

ВІД ІОСИФА ДО МАКСИМА: ІСТОРІЯ РОДУ РИЛЬСЬКИХ У ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація / Abstract

Широковідомий вислів М. Рильського про необхідність знання і вшанування свого минулого можна віднести і до пам'яті про його власний рід. У даній публікації до інформаційного простору введено маловідомі документи XVIII–XIX ст., що зберігаються в Державному архіві Київської області і стосуються походження, майнового стану та суспільної діяльності предків видатного українського поета, перекладача, літературознавця, публіциста й громадського діяча.

З документів відомо, що члени роду Рильських посідали державні посади. Один із прашурів поета, Семен Іосифович Рильський, отримав посаду Червоноградського, а його син Ромуальд – Львівського стольників. Відбитком епохи в долі Федора Ромуальдовича, прадіда М. Рильського, стало не підтверджене під час слідства звинувачення в підготовці зброї для учасників польського повстання 1830–1831 років. Ліберальними поглядами вирізнявся дід поета – Розеслав, а за батьком – Тадеєм Розеславовичем – було встановлено таємний нагляд у зв'язку з його «комуністичними» поглядами та поширенням антикріпосницьких настроїв серед селян. Кульмінацією справи проти «товариства комуністів», очолюваного В. Антоновичем, став обшук і вилучення літератури польською, французькою та німецькою мовами, серед якої були книги, заборонені цензурою.

Інтерес представляють відомості щодо маєтностей Рильських, кількості належних їм кріпосних. На окрему увагу заслуговують відомості ревізьких казок, зокрема інформація щодо роду матері М. Рильського – Меланії Федорівни Чуприни, стосовно якої відомостей збереглося значно менше, ніж про батьківський рід.

Таким чином, використані у статті документи – родовідні книги, ревізькі казки, карти, матеріали Всеросійського перепису 1897 року та слідчих справ, листування тощо – дозволяють значно розширити наше уявлення про родовід та історію дворянського роду Рильських.

Ключові слова: родовід, М. Т. Рильський, Тадей Рильський, Розеслав Рильський, Федір Рильський, князі Трубецькі, В. Антонович.

A well-known M. Rylskiy's statement about the need to know and honour one's own past can be also attributed to the memory of his own family. This publication introduces little-known documents of the XVIIIth–XIXth centuries, which are stored in the State Archives of Kyiv Region and relate to the origin, property status and social activities of ancestors of the prominent Ukrainian poet, translator, literary critic, publicist and public figure Maksym Rylskiy.

It is known from the documents that members of the Rylskiy family held public office. One of the poet's ancestors, Symon Rylski, a son of Józef, has received the post of Czerwonogród, and his son Romuald – Lviv, pantlers. The imprint of the epoch in the fate of Teodor, a son of Romuald and a great-grandfather of M. Rylskiy, was the accusation of preparing weapons for the 1830–1831 Polish uprising participants, which was not confirmed during the investigation. The poet's grandfather, Rozesław, had liberal views, and his father, Tadeusz, a son of Rozesław, was placed under secret surveillance due to his *communist* attitude and the spread of anti-serfdom sentiments among peasants. The culmination of the case against the *society of communists*, headed by V. Antonovych, was the search and seizure of literature in Polish, French and German, including books banned by censorship.

Of an interest is information on the estates of the Rylskiy, as well as the number of serfs belonging to them. The information on inspection's tales deserves a special attention, in particular, the data about the family of M. Rylskiy's mother, Melaniya Chupryna, a daughter of Fedir, about whom much less information has been preserved in comparison with M. Rylskiy's paternal lineage.

Thus, the documents used in the article, i.e., genealogical books, inspection's tales, maps, materials of the 1897 All-Russian census and investigative cases, correspondence, etc., allow us to significantly expand our understanding of the lineage and history of the gentry Rylskiy family.

Keywords: lineage; M. Rylskiy, Tadeusz Rylski, Rozesław Rylski, Teodor Rylski, Princes Troubetzkoy, V. Antonovych.

Для формування світогляду людини, що надалі впливає на її суспільну позицію, модель поведінки, естетичні вподобання, непересічне значення мають враження дитинства, фамільна історія та оточення, у якому вона перебувала в період свого становлення. Інколи саме в історії роду варто шукати коріння тих подій, які визначають долю нащадків. Максим Тадейович Рильський, неодноразово підданий критиці за «буржуазний світогляд» і «ворожі націоналістичні відхилення» у творчості, був нащадком давнього шляхетського роду, а його дитинство і юність пройшли серед високоосвічених людей – відомих діячів своєї епохи: В. Антоновича, О. Русова, М. Лисенка, В. Науменка. Виправдовуючись під час численних партійних «проробіток», він вимушений був раз за разом посилятися на умови свого виховання і підкреслювати, що «світогляд виправляється не так швидко, як міняються рукавички» [1, спр. 2, арк. 98–99; спр. 3, арк. 5]. Вивчення документальних джерел з історії роду поета дозволило нам окреслити витoki цього світогляду.

На сьогодні існує низка праць, у яких викладено генеалогію дворян Рильських та їхнє місце в історії України [1; 18; 19; 21; 23; 24–26; 29]. Завданням запропонова-

ної статті є огляд документів Державного архіву Київської області з окресленого питання, які залишилися поза увагою дослідників або не знайшли достатнього відображення в біографістиці. Уведення до інформаційного простору матеріалів дворянських родовідних книг, ревізьких казок, слідчих справ, Всеросійського перепису населення 1897 року тощо дозволять значно розширити джерельну базу із зазначеної проблематики.

Родовий герб Рильських – герб Остоя (Мостич) – своїм корінням сягає XI ст., коли 1069 року король Польщі Болеслав II Сміливий за виявлену хоробрість і відданість нагородив полковника Остоя дворянським титулом і звільнив його та його дітей від податків. Цей герб використовувало майже 300 шляхетських родів Польщі, Литви, України, Білорусі, серед яких – Бельські, Ходорковські, Потоцькі, Рекоші, Рильські, Василевські, Завадські та інші. У дворянській родословній книзі 1814 року герб Остоя описано таким чином: «в красном поле две неполные золотые луны полукружиями к себе, а концами в стороны изображены, между ними белой обитой меч рукоятью в верх; в шлеме пять страусовых перьев»¹ [10, спр. 386, арк. 299 д].

Династія Рильських походить від рицарів, які в XV ст. володіли с. Великий (Старий) Рильськ поблизу м. Рави в Мазовецькому князівстві, однак численні поділи маєтку, що відбувалися протягом XVI ст., перетворили їх на дрібну шляхту [9].

Відомості, які збереглися в Державному архіві Київської області, дозволяють реконструювати гілку М. Рильського: Іосиф² – Семен (Шимон) – Ромуальд (середній син Семена, 1752 р. н.) – Федір (Феодор, Теодор) (у 1814 р. був 24-річним неодруженим юнаком, який отримав у спадщину с. Почуйки з 380 душами селян чоловічої статі) – Розеслав – Тадей (Тадеуш, Фаддей). Усі проживали у Сквирському повіті [10, спр. 447, арк. 83 зв.], тому і внесені були в родословну книгу Київської губернії з 1817 року [10, спр. 389, арк. 299 і].

З тих же родословних книг дізнаємося і про інші деталі історії роду.

У червні 1745 року Семен Іосифович Рильський, що був одружений з Антоніною Рильською (уродженою Арцихівською), отримав спадщину після свого батька. 31 березня 1747 року в Білоцерківській приходській римо-католицькій церкві вони охрестили первістка Іосифа, 8 лютого 1752 року – Ромуальда, а 18 січня 1758 року – Павла-Антонія. Подружжя мало ще трьох доньок: Єлену, Софію й Анну. Семен Іосифович наприкінці життя займав посаду Червоноградського стольника. Документи свідчать, що у вересні 1773 року Антоніна Рильська вже була вдовою, а спадковий маєток і 135 тис. польських золотих розділили між спадкоємцями [10, спр. 386, арк. 299 е – 299 з].

Ромуальд Семенович, історію чудесного спасіння якого під час Гайдамаччини передавали з покоління в покоління [19, с. 240–247; 4, с. 188–189; 25], 28 травня 1785 року отримав від короля Польського Станіслава Августа посаду Львівського стольника [10, спр. 386, арк. 299 ж].

На його сина Теодора (Федора) Ромуальдовича Рильського завели слідчу

справу [12], пов'язану з підозрою у причетності його до підготовки збройного повстання проти російських військ. Події відбувалися 1831 року, і тема була вельми актуальною. Суть звинувачень полягала в тому, що за наказом Ф. Рильського із с. Почуйки, частиною якого він володів (другою частиною володів його родич – Теофіл Антонович Рильський [7, спр. 1545, арк. 136–137]), до шляхтичів із сусіднього села (братів Дунаєвських) відправили селянина для виготовлення ратищ для 26 пік, які планували використати під час повстання. Селянин Макаренко, соцький Купина наполягали на тому, що їхній господар знав про це і підтримував антиросійські настрої. У справі зберігаються прохання і об'ява Ф. Рильського, направлені в Комісію, засновану в м. Сквирі, для розгляду справи за наказом керівництва, а також відповіді на запитання слідства, у яких він звинувачує селян у наклепі й наполягає на своїй вірності Російській короні. Усі документи підписані ним особисто [12, спр. 285, арк. 18–21 зв., 24–25 зв., 107–108 зв.]. Причини поведінки селян пояснив так: вони були куплені казною і не могли змиритися з неволею, підбурювали до непокори інших. Над непокірними, з наказу економа Лозинського (і зі згоди поміщика), чинили розправу: забивали в колодки, били батогами. У підсумку слідство виправдало Ф. Рильського, оскільки більшість свідчили щодо його непричетності до польських заворушень, а от Лозинського визнали до них причетним [12, спр. 285, арк. 185–185 зв.].

В архіві збереглася справа про будівництво в м. Романівці, яке належало Ф. Рильському, нової православної церкви – дерев'яної на кам'яному фундаменті. За документами, Ф. Рильський зголосився надати на ці потреби 100 крб. сріблом та 30 корців хліба. Однак напружені стосунки з приходським священником Василем Клепатським (Клепацьким), якого Ф. Рильський звинувачував у «ненравній» поведінці, утисках селян та зловживаннях при будівництві церкви, і вимоги замінити його на іншого призвели до

того, що обіцянки своєї поміщик не виконав, і будівництво затягнулося. Довгі десять років (1847–1857) тривала письмова колотнеча між ними зі взаємними звинуваченнями. У справу були втягнуті місцеві урядовці, предводитель сквирського дворянства, митрополит Київський Філарет, титулярний радник Похилевич і навіть губернатори Д. Г. Бібіков і П. І. Гессе (завдяки чому маємо автографи всіх вищезазначених осіб). Урешті-решт, Ф. Рильський виділив-таки на потреби будівництва дубових матеріалів і провізію робітникам більш, аніж на обіцяну суму [5, спр. 15].

Федір Ромуальдович володів кількома населеними пунктами. Згідно із запискою ревізького відділення по ревізькому столу від 28 червня 1848 року за ним числилися села Ставище (390 душ), Почуйки (283 душі), м. Романівка (342 душі) і дворових людей у с. Почуйки 14 осіб. Рахували тільки «душі» чоловічої статі [8, спр. 57, арк. 10–10 зв.]. У 1850 році йому належали м. Романівка (90 дворів, 682 душі обох статей) [7, спр. 1020, арк. 172–205] і селище Дунаєво (15 дворів, 117 душ) [7, спр. 1020, арк. 207–214].

Федір Рильський був одружений на Теклі Борковській (Бурковській), імовірно, доньці поміщика Івана Борковського (Бурковського), попереднього власника с. Ставище [7, спр. 1020, арк. 3–3 зв., 4–4 зв.]. Від цього шлюбу мали сина Розеслава, якому, згідно з дарчою від 4 березня 1847 року, батько передав у спадок с. Ставище з 390 душами чоловічої і 391 душею жіночої статей і землею (2476 десятин 873 сажні), загальною оцінкою 69 тис. крб. сріблом [8, спр. 57, арк. 1].

Дід М. Рильського – Розеслав-Карл-Теодор-Ян Теодорович Рильський – узяв шлюб із княжною Дар'єю Олександрівною Трубецькою [19, с. 240–247; 24; 25]. Рід Трубецьких дуже давній і веде свій початок від Гедиміна. У батька Дар'ї Олександрівни – Олександра Петровича – і матері – Луїзи Валентинівни (у дівочтві Росцишевської) – було ще кілька дітей, у тому числі Петро

Олександрович (1829 р. н.) [22]. У 1857 році він, ще нежонатим, був внесений у п'яту частину родословної книги дворян Київської губернії за 1840–1864 роки на підставі володіння його матір'ю в Київському повіті нерухомістю – с. Говронщина [10, спр. 423, арк. 53 зв.].

У ревізькій казці с. Маковище Київського повіту Київської губернії за 1858 рік збереглися відомості про придбання Розеславом Федоровичем цього села (29 лютого 1856 р.) у вдови майора Роменського – Юстини Іванівни. На час проведення ревізії в селі було 35 дворів, а загальна кількість кріпосних селян разом зі втікачами, котрі повернулися, становила 215 душ [7, спр. 1448, арк. 391–413]. До речі, виходячи з документів, селян-утікачів Розеслав не розшукував – вони поверталися в село самі (можливо, прочули про лібералізм нового господаря?). У зв'язку з якимись сімейними обставинами Р. Рильський надіслав лист і надав довіреність на ім'я колезького реєстратора Петра Олександровича Трубецького (треба думати, свояка) з проханням узяти на себе всі клопотання, пов'язані зі справою повернення селян-утікачів. Листування із цього приводу підписане як ним самим, так і П. Трубецьким [7, спр. 1448, арк. 406, 408, 411, 414].

Збереглася справа про викуп землі селянами с. Маковищі³ у місцевого поміщика – Розеслава Федоровича Рильського – після реформи 1861 року. У справі міститься чимало цікавих документів: уставна грамота на маєток Розеслава Рильського з його автографом 1863 року, подвірний опис села, датований груднем 1862 року і 1866 роком, викупний акт й уставна грамота по маєтку Фаддея Розеславовича Рильського 1866 року. У підписаних ним документах Р. Рильський наголошував, що в ряді питань із власної ініціативи йшов назустріч селянам. Так, він дозволив заготовляти ліс на окремих ділянках свого маєтку для ремонту селянських хат; погоджувався замінити відробітки на оброк, при цьому зменшив його на 20 % порівняно з тим, який повинний був отримувати за законом;

безоплатно жертвував у довічну власність селянського товариства 74 десятин землі, яка не була в користуванні [6, спр. 921, арк. 31–32, 38–38 зв., 41]. З інших документів стає зрозуміло, що спадкоємець маєтку Тадей (Фаддей) Рильський продав його І. П. Таранову [6, спр. 921, арк. 86–87, 91–93].

Окрім Маковища, за ревізькими казками 1850 року, Р. Рильському належало с. Ставище (131 двір, 892 кріпосних) [7, спр. 1020, арк. 87–129].

Як і його батько, Розеслав Федорович певний час перебував під наглядом за підозрою у «зносинах з польськими революціонерами» в 1863 році. Київський військовий, Подільський і Волинський генерал-губернатор Анненков у своєму цілком таємному листі від 29 травня 1863 року до Київського цивільного губернатора наголошував, що відомості про поміщика с. Маковище Р. Рильського «збуджують сильні сумніви в його політичній благонадійності», хоча і вимагають підтвердження. Саме для збору компрометуючої інформації і доцільно було посилити за ним нагляд [3, спр. 44266, арк. 1–1 зв.].

В «Алфавітному іменному списку осіб, внесених у дворянську родословну книгу Київської губернії за визначенням Київського дворянського депутатського зібрання з 1841 – по 1855 рр.» вказані діти Р. Рильського – Тадеуш-Томаш-Збігнев, Іосиф-Марціян і Магдалина-Марія-Тереза [7, спр. 449, арк. 89 зв.]. Старший з дітей – Тадеуш (Тадей) – народився в с. Ставище 21 грудня 1840 року (ст. ст.) [17, спр. 23 а, арк. 5].

Батько поета – Тадей (Фаддей) Розеславович Рильський, український етнограф, педагог та один із засновників вітчизняної школи політекономії. У студентські роки разом зі своїм братом Йосипом, братами Поповськими та В. Антоновичем, яких у сучасній історіографії називають хлопманами, створили товариство, яке проводило активну антикріпосницьку пропаганду серед селян. Воно, вочевидь, становило реальну загрозу усталеному порядку речей,

адже виконуючий справами київського земського урядника Г. Подгурський 5 листопада 1860 року у своєму рапорті начальнику Київської губернії генерал-лейтенанту П. І. Гессе називав їхню організацію «товариством комуністів». Факт відомий давно [19, с. 240–247; 21, с. 191; 23, с. 6–49; 26, с. 21–39], проте в цьому контексті доречно навести розгорнуту цитату з документа, максимально зберігаючи особливості тодішньої орфографії:

«Члены общества в особенности стараются привить идеи коммунизма простому народу. Они при всяком удобном случае внушают крестьянам, что господ быть недолжно, что дворяне и простые люди не имеют различия, но все равны, и все что кто имеет должно быть общее, что слуги недолжны называть своих господ рапие (барин), но просто Врасие (брат). Собственная прислуга коммунистов инако и неотносится к ним, как упомянутыми именами, лакеи, кучера и прочее спят на одних постелях, едят и кушают чай вместе с своими господами и им содействуют в распространении идей коммунизма между равным себе сословием, с некоторым прибавлением от себя.

Главнейшая цель общества есть та, чтобы привязать к себе массу черни, которая под влиянием членов общества могла бы быть употреблена в пользу возстанія Польши, которое по их мнению непременно будет...» [4, спр. 458, арк. 11 зв. – 12].

Зрозуміло, що за порушниками спокою встановили суворий секретний нагляд. На «благородну справу» не пошкодували і грошей: у своєму листі до Київського цивільного губернатора П. І. Гессе Київський військовий, Подільський і Волинський генерал-губернатор І. І. Васильчиков запевняв, що при обранні агентів можна розраховувати хоч би і на 100 крб., які будуть ним повернуті [4, спр. 458, арк. 27 зв.]. Вкладені кошти не пропали дарма: на ім'я Київського генерал-губернатора П. Г. Гессе регулярно надсилали рапорти, у яких нерідко по днях (!) було описано дії підопічних. Так, стало відо-

мо, що Т. Рильський дав двом селянським хлопцям «Наймичку» Т. Шевченка, читав селянам «малоросійською мовою» твори з української та польської історії, що охоплювали період від Литовського князя Гедиміна до Хмельниччини. Цікаво, що «взята» агентом без дозволу Т. Рильського книга з історії Польщі, не пропущена цензурою, належала дідові Тадея – Феодору Рильському. Однак кульмінацією антикріпосницької риторики студента став його виступ перед селянами (після відвідування костелу) з приводу того, що вони не дочекаються вольності від поміщиків і повинні самі її здобувати («робити те, що діди робили»), що, на думку агента, було натяком на часи смут і безпорядків в Україні [4, спр. 458, арк. 38–39 зв.]. Можливо, цей випадок став останньою краплею і призвів до обшуку, проведеному в маєтку Рильських. Неблагонадійність студентів вдавалася тим значущою, що і батько братів Рильських – Розеслав – хоч і «піддав своїх синів суворій догані за близькі зносини із селянами і шкідливі розмови» [4, спр. 458, арк. 8], водночас оголосив селянам, що «через місяць їм послідує свобода», і запропонував їм відробляти на нього панщину по одному дню на тиждень, за що обіцяв сплачувати за них податки. Розважливі селяни обіцяли подумати [4, спр. 458, арк. 42].

15 січня 1861 року з Управління І. І. Васильчикова до П. І. Гессе було спрямовано лист про необхідність термінового проведення обшуку у В. Антоновича, який на той час мешкав у своєї сестри (по чоловікові Васневської) у с. Сопині Бердичівського повіту. З листа зрозуміло, що обшук у Рильських уже відбувся [4, спр. 458, арк. 44–45]. 17 січня 1861 року Бердичівський земський урядник доповів І. І. Васильчикову, що, «проживши у Сопині майже добу» (лише добу!), він настільки скористався довір'ям сестри В. Антоновича, що вона навіть показала фотографію, на якій Антонович, Рильський, Василевський та інші переодягнені в костюми селян [4, спр. 458, арк. 48 зв. – 49].

Про те, як саме відбувався обшук у Рильських, і які книги вилучили, дізнаємося з подальшого листування. На початку лютого 1861 року Р. Рильський подав скаргу на київського урядника з проханням повернути йому забрані книги і розпечатати шафу з книгами, яку опечатали під час обшуку, і яку «він сам без дозволу влади відпечатати не наважується». До справи було задіяно губернського предводителя дворянства, який на доповідній начальнику Київської земської поліції зробив припис: «Чому шафа запечатана?» [4, спр. 458, арк. 62].

У рапорті на ім'я П. І. Гессе начальник Київської земської поліції 14 лютого 1861 року повідомляв, що в шафі Рильського зберігалися багатотомні видання французького і німецького друку, не пропущені цензурою, і кількість їх була настільки значною, що для тих, хто прибув на обшук, представляло утруднення взяти всі книги для надання керівництву. Отож, від кожного видання взяли тільки по одному, першому, тому, а інші запечатали в тій самій шафі. Про кількість вилучених книг можна судити з того, що тільки їх перша повернута партія становила 78 творів у 98 томах, при цьому 5 книг залишалися в поліції «як вилучені з обігу», а ще 5 – «як невідомі цензурі, були залишені в Комітеті, надалі до розгляду» (усі пол. мовою). Під час «другої ревізії» зі славнозвісної шафи знову взяли «підозрілі» книги. Повертали книги частинами, під розписку господаря або його дружини – Доротеї Рильської (мабуть, після того, як Дар'я Трубецька стала Рильською, її ім'я вимовляли на польський кшталт). В архіві зберігаються ці розписки подружжя Рильських з їхніми автографами [4, спр. 458, арк. 63–63 зв., 67–68, 70–70 зв., 74, 79].

По закінченні університету Т. Рильський отримав від батька родовий маєток у м. Романівці Сквирського повіту, де й провів більшу частину свого життя; збудував й утримував власним коштом церковно-приходську школу, в якій учителював. В архіві зберігся план земельних ділянок

м. Романівки 1859 року, що тоді ще належали Р. Рильському. Загальна площа володінь разом з панською садибою, орними землями і землями, відведеними під цукровий завод, лісом, пасовиськом, ставком і греблею, а також ділянками, що перебували в користуванні вільних селян і євреїв, становила 2290 десятин і 2078 сажнів [13, спр. 2007]. Відтак зрозуміло, що всі Рильські були достатньо заможними, і тим більш цінні їхні демократичні погляди.

Рано втративши першу дружину, Тадей Розеславович у 1878 році одружився із селянською дівчиною Меланією Чуприною (1861–1936). За спогадами деяких сучасників, Меланія Федорівна була «справжньою пані» і взірцем «тактовності, натуральної шляхетності й товариської культури» [20, с. 334].

Було дуже спокусливо «вирахувати» родину матері поета, про яку відомостей значно менше, аніж про родину батька. Згідно з ревізькими казками м. Романівки за 1850 рік, там проживала родина Артема Івановича Чуприни, який помер 1836 року у віці 39 років. Під 1850 роком були записані такі члени цієї родини: вдова Артема Івановича – Параскева 46 років і його діти – сини Федір 24 років, Павло 18 років, Ничипір (рос. мовою Никифор) 14 років та донька Марія 17 років [7, спр. 1020, арк. 197 зв. – 198]. Стосовно долі останньої відомо, що служила вона в маєтку Ф. Рильського і за старанну службу була відпущена ним на волю 1858 року разом із трьома її синами (4-х, 3-х і 2-х років), а також обдарована земельним наділом [16, спр. 281, арк. 63–64].

Склад та історію цієї родини, щоправда, під прізвищем Чупринюків, описав у своєму генеалогічному дослідженні І. Струтинський. Там же чомусь зазначено, що брати Чупринюки переїхали до м. Романівки в 1857–1859 роках [28, с. 129–131], хоча документи ревізії 1850 року спростовують це твердження.

Саме старший із братів – Федір Артемович Чуприна – з дружиною Тетяною Михайлівною і стали батьками матері

поета – Меланії Федорівни, яка народилася 31 грудня 1861 року (ст. ст.) [15, спр. 3373, арк. 131 зв. – 132].

Подружжя Тадея і Меланії Рильських мало трьох синів: Івана (1880 р. н.), Богдана (1882 р. н.) і наймолодшого – Максима. Він народився 7 березня 1895 року (ст. ст.) у Києві, а серед «восприємників» записані лікар Йосип В'ячеславович Юркевич і дійсний статський радник Володимир Боніфатійович Антонович [14, спр. 19829, арк. 1].

У 1897 році відбувся Перший всеросійський перепис населення, і якщо б на той час родина Рильських проживала в Романівці, ми, напевне, мали б неоціненне джерело про її склад, включаючи маленького Максима. Однак тоді сім'я проживала в Києві [27, с. 87], а переписні листи по Києву в Державному архіві Київської області збереглися фрагментарно. Відтак маємо лише свідчення про те, що Т. Рильському в м. Романівці належало принаймні два дерев'яні будинки, криті соломою, у яких мешкали дві єврейські родини – Жидовецьких (із трьох осіб), що займалися хліборобством, і Портних (з восьми осіб), голова якої займався ковальством [9, спр. 290, арк. 47–49; спр. 291, арк. 21–23]. На яких умовах єврейські родини проживали в будинках Рильського, – документи відповіді не дають.

Ще один епізод із життя Тадея Розеславовича розкриває справа про ремонт греблі й мосту на сільській дорозі із с. Корніна до с. Романівка, що розмішувалися між дачами землевласників Рильського і Тимофієвич. Кошторис на їх ремонт перевищував 500 крб., і обидва землевласники виконувати ремонтні роботи відмовилися. Справа потрапила до Сквирського з'їзду мирових суддів, але у зв'язку зі смертю Тадея Рильського була припинена, а Юлію Тимофієвич суд виправдав. На час закриття справи (січень 1905 р.) питання ремонту цих об'єктів так і не вирішили [2, спр. 41, арк. 2–3].

Після смерті батька родина повернулася в Романівку. В «Описі дворян-землевласників» подані спадкоємці померлого

Тадея Розеславовича Рильського: дружина – Меланія Федорівна 40 років, діти – Іван 20 років, Богдан 19 років і Максим 7 років. Родині належало 567 десятин у м. Романівці, де вони постійно проживали (документ датовано 20 лютого 1902 р.) [11, спр. 45, арк. 73, 78]. Подальша доля майбутнього поета, його дитинство, юність, становлення та зрілі роки – тема інших досліджень.

Підсумовуючи, зазначимо, що широко-відомий вислів М. Рильського про необхідність знання і вшанування свого минулого можна віднести і до пам'яті про його

власний рід. Цій пам'яті він залишався вірним, незважаючи на численні партійні нагінки і звинувачення в хибному буржуазно-націоналістичному світогляді. Ми оглянули маловідомі документи фамільної історії Рильських – високоосвічених людей свого часу, державних і громадських діячів. Представники декількох поколінь цієї родини мали ліберально-демократичні погляди, співчували польському національно-визвольному руху, були прибічниками ідеї розкріпачення українського селянства і несли освіту та поняття рівності в народні верстви.

Примітки

¹ Тут і далі збережено орфографію оригіналу.

² Ім'я Іосиф подаємо за архівними джерелами.

³ У першоджерелі назву зазначено у множині.

Список використаних джерел

1. Державний архів Київської області (далі – Держархів Київської області). Ф. Р-28. Оп. 2.
2. Держархів Київської області. Ф.-1. Оп. 241.
3. Держархів Київської області. Ф.-2. Оп. 1.
4. Держархів Київської області. Ф.-2. Оп. 175.
5. Держархів Київської області. Ф.-2. Оп. 235.
6. Держархів Київської області. Ф.-4. Оп. 99.
7. Держархів Київської області. Ф.-280. Оп. 2.
8. Держархів Київської області. Ф.-280. Оп. 81.
9. Держархів Київської області. Ф.-384. Оп. 10.
10. Держархів Київської області. Ф.-782. Оп. 2.
11. Держархів Київської області. Ф.-782. Оп. 3.
12. Держархів Київської області. Ф.-1515. Оп. 1.
13. Держархів Київської області. Ф.-1542. Оп. 11.
14. Державний архів м. Києва. Ф. 16. Оп. 465.
15. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). Ф. 127. Оп. 1012.
16. ЦДІАК України. Ф. 486. Оп. 9.
17. ЦДІАК України. Ф. 1041. Оп. 1.
18. Коляда І. А., Коляда Ю. І. Максим Рильський. Харків : Бібліотекар; 2015. 120 с.
19. Коляда І., Коляда Ю. Павло Тичина. Володимир Сосюра. Максим Рильський. Харків : Сиция, 2016. 360 с.
20. Маланюк Є. М. Рильський в п'ятдесятиліття. З трудів і днів Максима Рильського / ред. : М. Г. Рильський, С. А. Гальченко, В. Л. Колесник, Ю. І. Шаповал. Київ, 2009. С. 328–353.
21. Пазяк Н. М. Рід Рильських в історії України. Літературознавчі студії : зб. наук. праць / ред. Г. Семенюк ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка: Київський університет. Київ, 2012. Вип. 34. С. 186–193.
22. Петр Александрович Трубецкой. *Rodovid*. URL : <http://ru.rodovid.org/wk/Запись:226914> (дата звернення: 01.03.2020).
23. Рильський Т. В житті ніколи неправді не служив / упоряд. М. Г. Рильський. Київ : Успіх і кар'єра, 2013. 576 с.
24. Розеслав-Карл-Теодор-Ян Теодорович Рильський. *Rodovid*. URL : <http://uk.rodovid.org/wk/Запис:400838> (дата звернення: 01.03.2020).
25. Ромуальд Рыльский – Индекс потомка. *Rodovid*. URL : <http://sr.rodovid.org/wk/Посебно:ChartInventory/425019> (дата звернення: 01.03.2020).
26. Син України: Володимир Боніфатійович Антонович / упоряд. : В. Короткий, В. Уляновський. Київ : КДНК, 1987. Т. 2. 448 с.
27. Сквиря: сторінки історії. Вид. 2, змінене і доповнене / ред. В. Цимбалюк. Біла Церква : Білоцерківська друкарня, 2003. 412 с.
28. Струтинський І. Збірка дослідницьких статей, об'єднаних спільною темою. Київ : Золоті ворота, 2009. 144 с.
29. Чернецький Є. Рильські. URL : <http://incognitaday.kyiv.ua/rilski.html> (дата звернення: 28.12.2019).

Родовід і докази про належність Рильських до дворянства. Герб Остоя. 1817 р.
Державний архів Київської області. Ф-78. Оп. 2. Спр. 38. Арк. 299д

References

1. State Archives of Kyiv Region (thereafter – SAKR): f. P-28, inv. 2 [in Ukrainian].
2. SAKR: f. 1, inv. 241 [in Ukrainian].
3. SAKR: f. 2, inv. 1 [in Ukrainian].
4. SAKR: f. 2, inv. 175 [in Ukrainian].
5. SAKR: f. 2, inv. 235 [in Ukrainian].
6. SAKR: f. 4, inv. 99 [in Ukrainian].
7. SAKR: f. 280, inv. 2 [in Ukrainian].
8. SAKR: f. 280, inv. 81 [in Ukrainian].
9. SAKR: f. 384, inv. 10 [in Ukrainian].
10. SAKR: f. 782, inv. 2 [in Ukrainian].
11. SAKR: f. 782, inv. 3 [in Ukrainian].
12. SAKR: f. 1515, inv. 1 [in Ukrainian].
13. SAKR: f. 1542, inv. 11 [in Ukrainian].
14. State Archives of Kyiv: f. 16, inv. 465 [in Ukrainian].
15. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv (thereafter – CSHAUK): f. 127, inv. 1012 [in Ukrainian].
16. CSHAUK: f. 486, inv. 9 [in Ukrainian].
17. CSHAUK: f. 1041, inv. 1 [in Ukrainian].
18. KOLIADA, Ihor, Yu. KOLIADA. *Maksym Rylskiy*. Kharkiv: Librarian, 2015, 120 pp. (in Ukrainian).
19. KOLIADA, Ihor, Yu. KOLIADA. *Pavlo Tychyna. Volodymyr Sosiura. Maksym Rylskiy*. Kharkiv: Sicia, 2016, 360 pp. (in Ukrainian).
20. MALANIUK, Yevhen. Rylskiy at the Age of Fifty. In: Serhiy HALCHENKO, V. KOLESNYK, Maksym RYLSKYI, and Yuriy SHAPOVAL (compilers). *From the Works and Days of Maksym Rylskiy*. Kyiv: A.S.K., 2009, pp. 328–353 (in Ukrainian).
21. PAZIAK, Nadiya. The Rylskiy Family in the History of Ukraine. In Hryhoriiy SEMENIUK, ed.-in-chief, *Literary Studies: Collected Scientific Papers*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv's Institute of Philology, 2012, iss. 34, pp. 186–193 (in Ukrainian).
22. Piotr Aleksandrovich Trubetskoy. *Genealogy* [online]. Available from: <http://ru.rodovid.org/wk/Запись:226914> (accessed 01 March 2020) (in Russian).
23. RYLSKYI, Maksym (compiler). *Tadeusz Rylski. He Never Ever Adhered to the Falsehood in His Life*. Kyiv: Success and Career, 2013, 576 pp. (in Ukrainian).
24. Rozesław Karol Teodor Jan Teodorovych Rylski, a Son of Teodor Rylski. *Genealogy* [online]. Available from: <http://sr.rodovid.org/wk/Record:400838> (accessed: 01 March 2020) (in Ukrainian).
25. Romuald Rylski – An Index of Descendants. *Genealogy* [online]. Available from: <http://sr.rodovid.org/wk/Посебно:ChartInventory/425019> (accessed 01 March 2020) (in Russian).
26. KOROTKYI, Viktor, Vasyl ULYANOVSKYI (compilers). *Volodymyr Bonifatiyovych Antonovych, a Son of Ukraine*. Kyiv: Testament, 1987, vol. 2 (in Ukrainian).
27. TSYMBALIUK, Vasyl. *Skvyra: Pages of History*. 2nd revised and supplemented edition. Bila Tserkva: Bila Tserkva Printing House, 2003, 412 pp. (in Ukrainian).
28. STRUTYNSKYI, Ihor. *A Symposium*. Kyiv: PE Golden Gate, 2009, 144 pp. (in Ukrainian).
29. CHERNETSKYI, Yevhen. The Rylskiy Family. *The Day. An All-Ukrainian Daily*, 2012 [online]. Available from: <http://incognita.day.kyiv.ua/rilski.html> (accessed 28 December 2019) [in Ukrainian].